

SZEMLE

CSINGO

Zsivko Csingo: *Paskvelija*. Nolit, Beograd, 1965.

Mindjobban félek a ravasz művészekről, a túl jó mesteremberektől, az olyan íróktól, akiknél a mondat fele üresen zakatol, az olyan festőktől, akiknél a festék, akár a mész a falon, akármilyen meglepően, csodálatosan konfigurált is, halott.

Kétségtelenül kellett hogy legyen egy időszak, körülbelül az, ami mögöttünk van, amikor művészeink csinosodását tartottuk elsődleges feladatnak, amikor mindenféleképpen ezt a csinosodást sürgettük. Csak sajnós közben meg mintha minden másról megfeledkeztünk volna, mintha e csinosodott állapotban nagyon is jól éreznénk magunkat és elfelejtenénk, hogy e mívesedésre csak azért volt szükség, hogy még jobban, még gyökeresebben megragadjuk, kiemeljük magunkból, azt a valami hétfejű szörnyet, amit, mondjuk, embernek vagy tudja is a csoda még minek becéznek. Kitanulva és eltanulva egy-két divatos manírt, oskolát, mind szemmel láthatóbb, nem tudunk mit kezdeni velük, üresen járatjuk őket. Ezért örülök mindjobban az olyan művészek felfedezésének, piacra dobásának, akiknek a műveiben valami „nyers vízió” kontúrjait sejtem, akiknél bármilyen nemű „etikai krízis” nyomait vélem felfedezni, az olyan művészeknek, akiknél már-már az „animális lét” veszélyeztettségét érezni, ha mindjárt egy sértően fokozott pátozsz jelenti is be ezeket a jelenségeket.

Olyan művész kerestetik, akinek impulzusa nem: O!

Olyan művész, aki nem kopoltyúval lélegzik!

Művész kerestetik!

*

Nézzük, hogy is állunk azzal az íróval, akit bevezető sorainkban sejtettünk, Csingóval! Zsivko Csingo (macedón író, 1936-ban született) nem ismeretlen, már piacra került, több nyelvre fordítatott. Íme, magyarra is.

Valami autentikusakat hoztak a fiatal macedón művészek. Költőik, festőik, mintha jóval tehetségesebbek lennének fővárosi vagy zág-rábi kollégáiknál.

Hagyományukhoz való kapcsolódásuk természetes, kezdetben, legjobb képviselőiknél nem is tudatos, legalábbis nem annyira forszírozott, mint a szerb, a horvát irodalomban. De az is meglehet, hagyományuk csak a mi szemszögünkől az, mivel kultúrájuk még nem rétegeződött.

Ezért érezni Csingónál a folklór hatását is.

A *Paskvelija* valóban néha Bábela emlékeztet, de sajnos Babel Ogyesszájának csak egy dekoratív, halvány levonátára. Babel (V. Ivanov) közelségére már nem egy kritikusa felfigyelt. Mert itt is, ahogy Sinkó, „a töredékek nagy költőjének, Iszaak Jemanuilovics Babelnak” egyik legjobb ismerője mondaná, eposz-töredékekről van szó, itt is már-már sejteni félig imaginárius falujának (itt meg Faulkner, nálunk talán Kovač az előd), valamint a forradalom, a forradalom utáni periódus „vérszagú hétköznapi tényeinek” egy mítikus dimenzióba mélyülését, de ez, mondom, sajnos nagyon is vérszegény ahhoz, hogy elbírjon egy ilyen komoly párhuzamot. Töredékei legtöbbször kiesnek a mágneses térből, hőseit éppen csak jelzi, csak nevük effektusa a fontos.

Csingo ritkán képes elérni a bulatovići, kovači szintet. De viszont föllelhető nála egy tendencia, egy szatirikus hang, aminek a fokozásával gyorsan átléphetné Bulatovicót és Kovačot is. Nem lenne szabad meglegednie a paródiával. Úgy érzem, már inkább csak tetszeleg abban, hogy minden pillanatban ki mer dobni egy lejárattott vagy félig lejárattott jelszót, frázist, megfélekedezve arról, hogy „a szatirikus nem csodálkozó, hanem párttűző ember, aki az ábrázolás erejével oszt büntető igazságot”. Félek, hirtelen népszerűsége inkább csak folklórt, egzotikumot, naturalista effektusokat követel majd tőle.

Minden ott fog eldőlni, meg tudja-e tenni következő lépését: felénk. Így tehát Csingo csak megközelítette azt a művészt, aki kerestetik.

(TO)

ŠOLJAN KRŌNIKÁJA

Antun Šoljan: *Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske 1960—1962*. Naprijed, Zagreb, 1965.

Šoljan neve lassan már mifelénk sem hangzik idegenül. Ezért, végső ideje lenne átfogó tanulmányban foglalkozni vele. De sajnos, ez alkalommal is csak glosszát írhatunk.

Šoljan a legtermékenyebb jugoszláv írók egyike. Az idén több mint féltucat könyvét kaptuk kézhez. Ezt csak azért említem, mert a Šoljanéhoz hasonló, következetesen negatív viszonyulás a világhoz, sokszor egy ideges állapothoz, termékeltenséghez vezet, míg nála ellenkezőleg, sokoldalú, alapos rendszerességről, páratlan fegyelmeltségről beszélhetünk.

Šoljan (Mihalićtyal) máris a háború utáni horvát irodalom legautentikusabb jelensége.

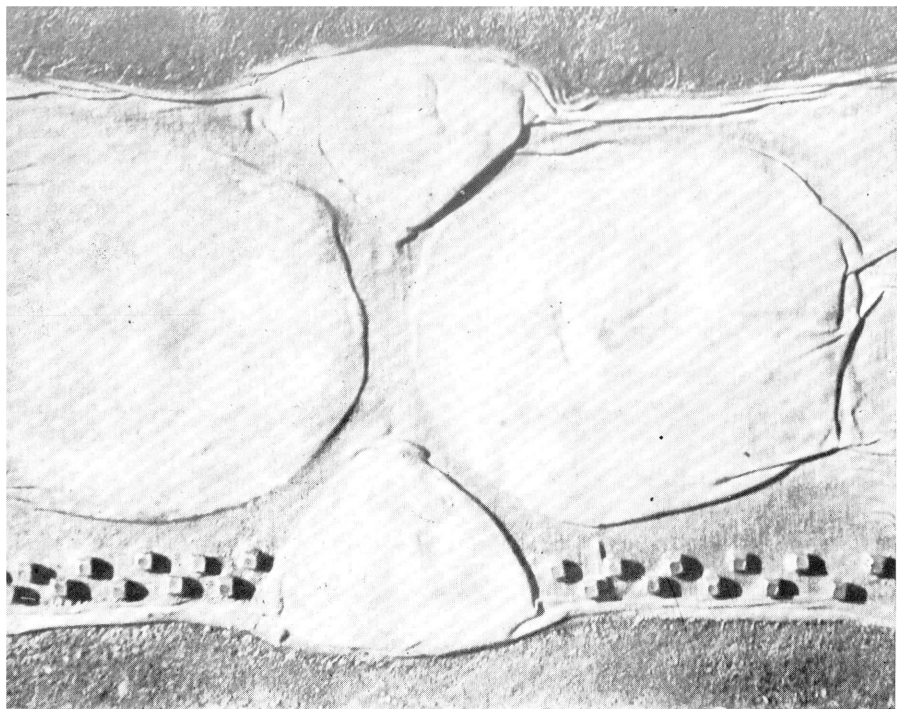
Könyvei közül nem véletlenül választottam éppen *Krónikáját*. Ez a könyv számomra egészen mást, mondhatnám, sokkal többet jelent kritikuskaink halálosan pretenciózus tákolmányainál. Úgy olvasom ezt a könyvet, mintha valóban egy régi jó izgalmas krónikáról lenne szó. Mondjuk, a modern poézis szörnyű járványáról. Minden annyira természetes, logikus, vagy megdöbentő, hogy eszünkbe sem juthat a krónikás őszinteségét, módszerét firtatni. Egyénisége annyira jelenvaló és megkapó, hogy még a mienkkel ellenkező véleményét, ítéletét is elfogadhatjuk. Főleg a fűzfapoéták felemás versesfüzetecskéiről értekezik (írásai a *Telegramban* jelentek meg hétről hétre), könyve mégis egy breviárium közvetlenségével hat. Soljan pontosan tudja, kinek ír, és pontosan tudja, hogyan kell írnia. De ebben a szigorú, merev, négy gyufaskatulyányi, fekete keretben, sarokban is meglepően komoly munkát tudott elvégezni. Meglehet éppen azért, mert nem félt a clownt legközelebbi testvérének vallani. Soljan volt talán az egyetlen kritikuskunk, aki a modern költészetéről írt és mégis olvasták. Rövidke recenziói, függetlenül az ismertetett könyvtől, ma mint önálló esszék egzisztálnak. Töltésük, nyelvük, szellemük annyira eredeti és koncentrált („Hős az, aki koncentrált”), hogy máris érezni, ellent tudnak majd állni az időnek, akár Matoš glosszái. Azt hiszem, üdeségük az, ami közös.

Soljan hisz a kritikus szavának a nyilvánosságra gyakorolt direkt hatásában. Vérbeli zsrnaliszta, aki egyben a zsrnalizmus ellen is vívja harcát. Ökonómiája a szemfényvesztéssel határos. Talpalatnyi helyén olyan szabadon, természetesen mozog, hogy a végtelen illúzióját kelti. Bőven jut ideje értekezni mindenről, akár egy felvágott nyelvű francia néninek. De közben, ravaszul, könyvét komponálja, az irodalomtörténet, fordítás, terminológia, szaválás, gyermekirodalom stb. problémáiról értekezik.

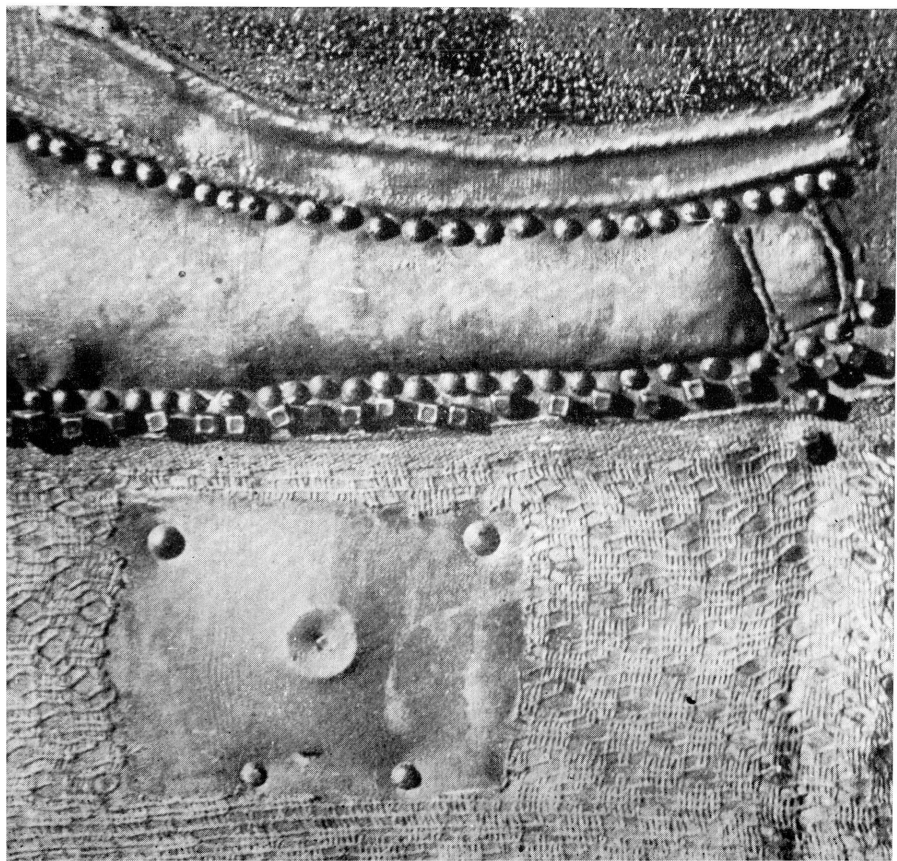
Imaginárius antológiát épít, szerkeszt, persze függetlenül attól, hogy egy antológiája már el is készült (*Antologija hrvatske poezije od XIV stoljeća do naših dana*). Ez az átfogó kritérium, konkrétan, versről versre, különbségtévesre, választásra kényszeríti, és egyben megóvja a magas vagy mély metafizikától, elvizenyesedéstől, a közönyös versek bolházásától is. Szilárd, empirikus platformot teremt magának. A verset megszabadítja a hamis effektusoktól, az affektációtól, (legyen az szürrealizmus, privát fiziológiából csinált filozófia, hormontöbblet idézte lázadás, vagy absztrakt nemtelenség), visszavezeti a versre. Természetes hangot, konkrét, tökéletes rekvizitumokat követel. Füle tökéletes:

„Az erős mágneshez hasonlatos súlyom!”

Soljannál az angol pozitívizmus, a francia impresszionizmus és a horvát kritika komoly hagyományának ötvözete az, ami annyira érdekes, annyira eredményes. Bukfencével nagyvonalúan kerüli ki a tudományosság, erőltetett objektivitás útvesztőit. „Az író éppen azáltal író, hogy szubjektív. Melyik író volt az irodalom eddigi történetében „objektív”? Nos, én nem vagyok tudományos munkás, hanem arra törekszem, hogy író legyek. Következésképp, arra törekszem, hogy ne legyek „objektív”, hanem hogy úgy írjak, aho-

JOZSEF
BENES
tiszapart 66

BENES
JÓZSEF
kép

gyan, másoktól eltérően, én gondolkodom a dolgokról. Tehát az a kívánságom, hogy ezeket a lapszéli jegyzeteimet, melyekben költészetünk egyévi termésével foglalkozom, gondolataim *személyes, elfogult és nem-objektív* kifejezésének tekintsék...”

Soljan jóval több pozitív értéket tud elfogadni, mint például Ladan. Mihaliéről (akit legjobb költőnknek tart), Raičkoviéről, Krklecéről, Horvatiéről, és különösen költőnőinkről, a feminin költészetéről írt kritikáiban szépen megfogalmazza szigorú követelményeit, és azokat mindjárt illusztrálni is tudja ezeknek a költőknek sikerültebb alkotásaival.

(TO)

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ HAGYATÉKÁBÓL

Kosztolányi Dezső: *Mostoha*. Forum, 1965.

A jelentős író minden megnyilatkozása érdekléssel bír — irodalomtörténeti közhely ez már, s minden adalék, ahogy magán viseli alkotója szellemének jegyeit, ugyanúgy hozzá is járulhat az író jobb megértéséhez, alaposabb megismeréséhez. Nem meglepő tehát, hogy a klasszikusoknak még apró feljegyzéseit, töredékeit, papírszeleteit is gondosan számon tartja az irodalomtudomány, s kíváncsi még azokra a megnyilatkozásokra, emlékekre is, amelyek az íróknak abból a korszakából eredtek, amikor még nem volt író, s csak felkentsége titkos tudatával élt más halandók szürke társaságában, halhatatlanságát, pl. az ifjúság szertelensége inkognitójába rejtve el.

Ezt látjuk Kosztolányi Dezső esetében is. Halála után pár évvel Illyés Gyula kezdte meg hátrahagyott műveinek a kiadását, több kötetben jelentetve meg lapokban szétszórtan megjelent írásait. S most, egy negyedszázados intermezzo után új Kosztolányi-kötetet kaptunk kézhez, immár csak tallózó kedv eredményeként, hiszen minden olyan írás, amely bizonyos érdekléssel bírhatott, már megjelent, s maradtak a töredékek, a vázlatok, s a kezdő költő zsengei — egészükben tehát a készülődés, illetve a műhely forgácsai.

Nem véletlen tehát, hogy a most megjelent Kosztolányi-kötet két részre oszlik. Időrendben a zsengeké lenne az első rész, de jelentőségükben ezek nem érnek fel az érett író töredékeivel. Kosztolányi, az önképzőköri tag — ez a gyűjtőcím fejezi ki az anyagnak az értékét is, amelyet az önképzőköri jegyzőkönyvek őriztek meg elsősorban. Ennek az anyagnak két tanulságát írhatjuk ide: a diák Kosztolányi szellemi mohóságáról kapunk képet és arról, hogy a hetedik-es-nyolcadikos gimnazista már művelte azokat a műfajokat, amelyekben később remekműveket alkot majd, hogy egyaránt érdekelte a költészet, a próza, a műfordítás és a tanulmányírás, s dolgozott a maga jellegzetesen kreatív módján, intuíciója bűvöletében és egy angyali ártatlanság tündéri természetességével. E részhez Dér Zoltán írt kísérő tanulmányt, kinek szorgoskodása és gyűjtőkedve a kötet anyagát is összehozta. A szabadkai gimnázium önképzőkörének jegyzőkönyvei alapján ebben

ismerteti Kosztolányi tevékenységét és tisztázza kizáratásának körülményeit.

A *Mostoha* című vázlat-sorozat egy Kosztolányi-mű geneziséhez szolgáltat rendkívül érdekes adalékokat. Ha az író önképzőkori tevékenysége nem több életrajzi adaléknál, s érdeke elsősorban irodalomtörténeti, a *Mostoha* alkotáslélektani szempontból figyelemreméltó, melyben az ötlettől a megformálás első kinjaiig kísérhetjük nyomon az írói munkát. Egészen nyilvánvalóan az derül ki, hogy Kosztolányi regényei mélyén egy epigrammatikus rövidségű gondolati magot kell sejtenünk, olyasfélé, mint amit a mostoha tragédiájáról jegyzett fel: „Igazi anyjuk akar lenni, de nem sikerül. Eleinte áltatja magát és szenved. Aztán — gyűlöli gyermekeit és tönkreteszi mind a hármát, mint a mesebeli mostoha. Jó mostoha: contradictio in adiecta. Tudományosan is le lehet vezetni, hogy nincs jó mostoha, mint rossz anya sincs...”. Ugyanaz a gondolat ez, amit az első vázlatban még így mond egészen költői látásmóddal: „Mostoha táncol... tüzes cipőben”.

Kosztolányi írás-technikáját mutatja az az aprólékos gondosság, amellyel kiterveli az epizódokat, s gyűjti hozzájuk a tárgyi adalékokat, amelyek a próza alapszövegébe kerülnek, s melyeknek ki kell állniuk a „valóság próbáját” is. A Kosztolányi-kutatás ezekben a vázlatokban anatómiai térképét kapja az író módszerének, s mintegy alkotó elemeiben, felhalmozott anyagában és elkülönítve szemlélheti azokat az elemeket, amelyekből az író építkezett.

S ebből a szempontból nyomatékosan előtérbe kerül az író személysége, regényeinek önéletrajzi fogantatása is, nemkülönben a forradalmak idejének fontos szerepe Kosztolányinak, a regényírónak a születésében, jelezve azt, hogy itt többről és jelentősebb-ről lehet szó, mint Kosztolányinak az ellenforradalom első hónapjaiban vállalt szerepéről. Az élet mélyebb rétegeibe nyílt itt bepillantásra lehetőség, s Kosztolányi riadtan hőkölt vissza a látványtól, s nem tudott többé megszabadulni tőle. Másfelől a vázlatok emlegette „otthoni dolgok”, s nyomukban a felrajzó szabadkai emlékek, immár az irrealitás kódéba veszve, egy más világgá alakultak képzeletében, és mintegy realizálódtak, hiszen a költő után a prózaíró is megidézhetette őket, az elvesztettnek egy újratereztő nosztalgikus indulatával. S jelzik ezek a vázlatok-töredékek, hogy Kosztolányi szintézisre tört, hogy a *Mostohában* a *Pacsirta*, az *Édes Aanna* és az *Esti Kornél* világát akarta egybefogni. A szabadkai motívumok a *Pacsirtát*, a „mostoha” alakja és környezete az *Édes Annát* jelzi, a vázlat egy fragmentumában pedig az *Esti Kornél* világa sejlik fel: „A háborút követő nagy örület lecsillapodott, de követte egy új örület: a teljes hitetlenség, vagy az értelmi életben való hit, az érzelmi élet teljes megszűnte. Anyák eladják leányaikat, szeretőket tartanak nyíltan. Férjek kitarthatják feleségüket. Mocskos élet. A pénz minden. Jelszavak a levegőben. Senki se hisz semmiben”.

Értékes anyaggal gazdagodott tehát a magyar irodalomtudomány e kötet megjelenésével, ám az anyag kínálta tapasztalatok levonását még csak ezután várhatjuk — egy Kosztolányi-monográfia szövegében.

(BI)

A HARMADIK

Alban Berg: *Írások — levelek — dokumentumok.* Budapest, Zeneműkiadó, 1965.

„Egyetlenegy hivatott jó véleménye boldoggá tesz és jobban meggyőz, mint az egész világ összes megvetése.”

Ötvenéves, amikor egy buta bogár csípése az asztmától annyiszor megrohmozott és megrázkódtatott szervezetét egészen legyengíti, s a kelevényes karbunkulus vérmérgezőssé fajulva végez vele 1935 decemberében.

Művei a két kéz ujjain megszámlálhatók: néhány dal, pár kamaramű, két opera (*Wozzeck* és *Lulu*), hegedűverseny...

S mégis, ő a harmadik nagy; Schönberg és Webern mellett az ún. „második bécsi iskola” harmadik jeles képviselője.

(Persze tudjuk, erre az iskolára esküdöznek ma az új nemzedék legkiválóbbjai, a modern zene zászlóvivői.)

Lágyszívű, félszeg és önzetlen, magas növésű, s mintha ezért járna kissé görnyedten, nehogy társai fölé magasodjon.

Az egy vágytól elepedni akaró tizenhét éves fiú világfájdalom az érlelődés korában is szemmel láthatóan jelen van, de letisztultabb formában, az önfegyelem kisebb-nagyobb felvigyázása alatt. Mindenesetre egész életében igazi rajongó. Szellemi tápláléka, írott forrásból: Goethe — Ibsen — Wilde — Karl Kraus — Weininger, zenei forrásból: Wagner — Brahms — Mahler — Richard Strauss. Emiatt első művei túláradóan romantikusak.

Előbb úgy vélte: érzéseinek, érzelemhullámainak kifejezésére legmegfelelőbb eszköz az írott szó. Költőnek is készült, de elbukott az érettségén — német irodalomból!

Nietzsche szerint csak a zene visz el az igazi realitásba, a világ szívébe.

Hasonló szempont vezérelhette, amikor a muzsikát választotta.

„Vannak... olyan dolgok, amelyeket nem lehet a természet mértékével mérni — dolgok, amelyek kizárólag az emberi szellemből származnak és messze túlnőnek a materialista világon — dolgok, amelyek talán csak a vágyban válnak valósággá, mikor a magasztos és a szép, a jó és a bölcs, s az, amire vágyunk, valósággá lett.”

Úgy tetszik — e vallomástöredék alapján —, hogy „állandóan a fellegekben él”. Dehogy; ezer szál köti a valósághoz. Csak egy apróság: hő vágya volt, hogy a legolcsóbb tömegcigaretta *Wozzeck* legyen!

S *Wozzeck*, amely ma már „klasszikus opera”, s beépített szabályos formáival „az abszolút és alkalmazott (énekes) zene” csodás ötvözete, a bemutatón óriási botrányt váltott ki. Verekedés, a földszint és a páholyok közti szópárbaj, gúnyos kacaj, pisszegés, füttyengetés volt az előadás „körítése”, Egy berlini kritikus epésen kifakadt: „Nevezzenek ezentúl Csatornaszagú Mózesnek, ha az egész nem nyilvánvaló csalás... Berg zenéjében nyoma sincs a dallamnak. Csupa töredék, foszlány, csuklás és bőfögés. Valóságos állatkert. Alban Berget zenei szélhámosnak és közveszélyes zeneszerzőnek tartom.”

A színhely a berlini Staatsoper volt, 1925 decemberében. Hasonló jelenet játszódhatott le tizenkét évvel előbb az Altenbergdalok bécsi bemutatóján. Egy jelenlévő orvos beszámolója szerint ez a zene „a hallgatóság javarészenek idegrendszerére olyan káros hatással volt, hogy többeken súlyos hangulati depresszió külső jelei mutatkoztak...”

A hipperromantika, melynek két „szellemi forrásáról” már szó esett, a Schönberg — Webern — Kokoschka — Wedekind hatás vonalán az expresszionizmusba torkollott. A túlzott önbírálat, igényes rostálás jegyében többnyire rendkívül lassan és roppant keveset komponáló Bergnél — ebben az érett alkotási szakaszban — az érzelmi komplexusok viharos erővel törnek a megoldás felé, elemi erővel robban ki minden lelki katasztrófa. Persze, ez is a romantikus lelki alkat velejárója, a külső nyugalom — belső izzás különös kettőségének sajátos vetülete a hangok régióiban. Mint egy kritikus mondja: „Berg minden zeneműve a tisztaságért vívott küzdelem.”

A zene legújabb történetének meghatározott periódusában oly nagy szerepet betöltő alkotóművész élete utolsó két évében megérte, hogy Németországban a közéleti porondra pattanó duhajok „kulturbolseviknak” titulálják, s betiltsák műveinek előadását.

Ő, aki babonásan ragaszkodott a 23-as számhoz, különös jelentőséget tulajdonítva neki, s „igazi réveteg lélek” módján idegenül érezte magát a városok körengetegében, s a falut kedvelte, ő, aki 1914-ben első háborús hangulatú nekihevülésében falta az újságokban napvilágot látó hadijelentéseket, s minduntalan a térképeket böngészte, hogy valamivel később kijelentse: „Kívánom, hogy végre, végre, végre béke legyen!”, romantikus-borzongatón átélte Mozart halált idéző lelki kalandját. 1935 tavaszán, amikor Lulu című operáján dolgozott (Lulu női Don Juan, olyan hősnő, aki túlzott szenvedélyével mindenkit elpusztít környezetében) — Mozarthoz hasonlóan, aki annak idején utolsó operáját, a Varázsfuvolát írta, amikor egy titokzatos névtelen megbízó requiemet rendelt tőle —, egy ismeretlen megbízótól, egy amerikai hegedűművésznőtől rendelést kapott egy hegedűversenyre. Ihletője — éppúgy, mint Mozart esetében — a nagy kaszás volt, egy ismerős fiatal lány halála; félreérthetetlenül erre utal a hihetetlen gyorsan, lázas sietségben elkészült versenymű ajánlása: „Egy angyal emlékére.”

Hegedűversenye egyúttal requiemje lett, nem véletlenül szötte utolsó tételébe Bach egyik korálját: „Es ist genug, so nimm, Herr, meinen Geist!...”

S mint Heinrich Jalowetz megemlékezésében elmondja: „Berg, aki egyébként olyan lassan dolgozott — a Wozzeck kompozíciója éveket vett igénybe —, ezt az utolsó befejezett darabot (a hegedűversenyt) hat hét leforgása alatt írta meg... Alig volt kész vele, megbetegedett; anélkül, hogy kímélte volna magát, tovább dolgozott a Lulu partitúráján, annyira jutott vele, hogy a hiányok pótlása könnyen megoldható, meghallgatta még a Lulu-ból írt Szimfonikus darabok bécsi bemutatóját — aztán eltávozott...”

ADALÉKOK A FANTASZTIKUS IRODALOM TERMÉSZETRAJZÁHOZ

Riadó a napredszerben. 23 tudományos-fantasztikus novella. Bp., 1965.

Ray Bradburynak, a tudományos-fantasztikus irodalom egyik klasszikusának bevezető írása a képzeletről szól, Kuczka Péter záróírása a műfaj „közhelyeit” szedi csokorba szellemesen és stílusosan — jelezve azt, amit a kötet olvasója is észrevesz, hogy bizony a nemrégén még oly friss, és „új” műfaj is megöregedett, hímpora lepergett, mintegy befutotta körét, és beállt a képzelet rövidzárlata is, hiszen a gyengébb írás már a műfaj közhelyeit tudja csak megmutatni.

A modern irodalom külön területe a tudományos-fantasztikus próza, s bár a múlt században született, s „a magyar nevű francia író”, Verne Gyula, művei révén vált ismertté, korunk élete hitelesítette, sorra megvalósítva azokat a fantasztikusnak tűnő elképzeléseket, technikai csodákat, amelyeket a francia író szerepeltetett regényeiben. Úgy tetszett, a képzeletnek és képzelődésnek a legkomolyabb tudomány és a gyakorlati élet könyörtelen előrehaladása végérvényesen visszaszerezte becsületét, hiszen a múlt század józan korának pozitívizmusa a képzeletet ki akarta iktatni az ember életéből. A XX. század „álmodó” tudománya rehabilitálta, s a Verne Gyula technikai újdonságai után, amelyeket gyakorlatilag is realizált, a maga új felfedezéseit kínálhatta fel kiindulópontként a képzeletnek.

Ám a képzelet is korlátozott, nem határtalan és nem mindenható — s ez ezeknek az elbeszéléseknek a tanulsága éppen az, hogy, nem mehet tovább és nem „találhat ki” többet és mást, mint amit a kor tudománya lehetőségként felmutat és tartalmaz. S bár elméletileg a kombinációk száma határtalan, a 23 történet, egymás után olvasva őket, a képzelet megfáradását is megmutatja, s kitűnik, hogy ebben a pillanatban a tudományos-fantasztikus irodalomnak egyetlenegy sémája van, amelyet az írók variálnak, s pár „közhelye”, s kísértetiesen közeledik a ponyvaregény cselekmény-mechanizmusához, hacsak nem születik egy újabb nagy tehetségű íróegység, akinek művei valóban új csapásra, a képzelet új körére nem viszik ezt a műfajt. Különben Cervantesét várhatjuk ennek a műfajnak, aki már a karikatúráját, a mérgezett képzelet önmagára támadó elhajlásait ábrázolja majd.

Ötven évvel ezelőtt még a fantasztikus regény írójáé volt a szó, ma már a tudósé — a műfaj bizonyos dekadenciája ezzel magyarázható. Kreatív jellege csappant meg, s helyébe az unalom készül befészkelni magát.

(BI)